

HET IS NIET PLUIS IN VOORST

Door Milly Westerhuis

Volksverhalen en volksvertellingen zijn al eeuwen oud. Ze werden tijdens de lange winteravonden bij het haardvuur generatie op generatie aan elkaar doorverteld.

Wonderlijke verhalen, soms met een kern van waarheid, die naarmate de eeuwen voorbij slopen steeds meer een mystieke inhoud kregen. De waarheid was al lang niet meer te achterhalen en vooral angstige personen zagen daarin dan ook duivels, spoken en geesten. Witte wieven kwamen voorbij, heksen waren ook iets om ver vandaan te blijven, gedaanteverwisselingen van mens naar dier of omgekeerd en met dieren, vooral met paarden moest je oppassen. De verhalen bleven rondgaan. Of het aan de landsaard ligt of aan de donkere bossen, de Veluwe en Twente zijn de plaatsen waar bij uitstek de meeste volksverhalen de ronde doen en dicht bij huis, in Voorst is het ook niet pluis.

Hoe ontstaan sagen en legenden eigenlijk? De oorsprong is nooit te achterhalen omdat ze vaak al langer bestaan. Schrijver/tekenaar Craandijk vertelt in 1875 onder meer over 'de Freule van de Beele'.

DE FREULE VAN DE BEELE

Jacobus Craandijk bezocht in de gemeente Voorst vele buitenplaatsen en landgoederen en dus ook de Beele. Dit voormalige landgoed heeft door de eeuwen heen veel eigenaren en bewoners gekend en een van de bewoners moet de freule van de Beele zijn geweest. Zij zou 's nachts spoken op de weide, die naast de oprijlaan ligt. Soms als het heel donker is, laat zij zich zien.

Craandijk beschrijft haar als lichtschuw, want zo gauw er licht is in de omgeving, is ze weg. Het dienstvolk, toch wel enigszins huiverig, nam dan ook altijd een lantaarn mee om de confrontatie met de freule te vermijden.

Maar wie was die freule? We weten het niet en het is niet na te gaan en dus ook niet wat haar aan het spoken gezet heeft. Uit andere soortgelijke verhalen is meestal een verbroken liefde met jaloezie een van de redenen waarom z'n verhaal in de wereld komt. Graag hoor ik nog eens van iemand in Voorst die over deze mysterieuze freule van de Beele iets meer kan vertellen.

De Beele in de 18de eeuw.

DE KNOTWILG

Geschreven en getekend door Jan Lubberts

De botanische naam voor de knotwilg is *Salix Alba*, dat betekent 'witte wilg'. De boom staat graag bij het water. Alba heeft betrekking om de witachtige kleur van de blaadjes. Een knotwilg is een boom die haar vorm heeft gekregen door menselijk ingrijpen, namelijk door het boompje als het nog klein en dun is te knotten (de top eruit halen), waardoor op de wond van het afgeknotte boompje weer nieuwe takken ontstaan. Het knotten wordt om de paar jaar gedaan, waardoor de boom haar karakteristieke vorm krijgt. Wordt de wilg niet geknot, dan groeit hij op tot een grote boom die, zeker als hij in een vochtige bodem staat, op een zeker moment omvalt. Daar waar de takken de grond raken groei-

en dan spontaan weer nieuwe bomen.

Vroeger werden knotwilgen niet speciaal gekweekt. Destijds knipten ze van een dunne rechte twijg het onderste deel kaal en staken dat in de grond. Na een paar jaar groeien, begon men dan met het knotten. De knotwilg moet je blijven snoeien anders worden de takken te dik en scheurt de boom uit elkaar. De geknotte wilgen geven ook weer een heel specifiek beeld in het landschap.

Echter, langzaam maar zeker verdwijnt de knotwilg uit onze omgeving. Dat is jammer want de wilg is een sieraad in het landschap, vooral als hij in bloei staat met zijn pruik van bloeiende katjes. Niet op de vaas zetten want vaak hebben ze last van spint.

De lange rijen knotwilgen met hun mooie zacht gekleurde bloemenpracht trekken de volle aandacht. Vaak zijn ze omgeven door een wolk van stuifmeel veroorzaakt door een licht briesje en de vele insecten die hier op zoek zijn naar honing. Bij bloei is het gegons niet van de lucht. Het wemelt er van de bijen, hommels en vele andere insecten die belang hebben bij nectar en stuifmeel. Met het vee in de wei en de knotwilg in bloei, heeft men een prachtig aangekleed landschap.

DE KNOTWILG IN VOLLE GLORIE

Het materiaal dat de wilg ons leverde is vervangen door o.a. plastic, andere medicijnen, ijzer enzovoort. In het verre verleden werden de twijgen gebruikt voor het vlechten van wanden van huizen en verwerkt in de wanden van vakwerkhuisen. Deze werden daarna dicht gepleisterd met klei. De naam wilg is ook terug te herleiden naar het Saksische woord welig. Het heeft te maken met buigzaamheid.

De wilg is een echte boom van het vochtige laagland. Hij staat zo goed als altijd vlak

aan de waterkant waar zijn wortelstelsel het inzakken van oevers voorkomt. Ook maakt men de afrastering aan de wilg vast. Men vindt hem aan ondiepe plassen waar de zon het water snel opwarmt. De vissen maken daar gebruik van zijn schaduw. Een plek waar men de reiger ook kan aantreffen om een visje te verschalken. Op oude schilderstukken komt hij al voor. De wilg bereikt geen buitengewoon hoge leeftijd. De gemiddelde leeftijd is 50 à 60 jaar. En de wilg is gevoelig voor ziektes, zoals de watermerkziekte. Deze wordt veroorzaakt door de bacterie *Brenneria Salicis*, die verstoppingen veroorzaakt in de houtvaten. Door de knot watert de knotwilg van boven in waardoor ze van binnen vaak hol worden.

OUDE WILGEN AAN DE SLOOTKANT

De aangetaste bomen vertonen verkleuring van het hout en verdroging van de bladeren aan verspreide takken die vervolgens afsterven. Op de grens van dood en levend hout ontstaan vormen van waterlot. De verschijnselen treden op aan takken van vijf jaar en ouder. Van de wilg - niet de geknotte versie - werden klompen gemaakt. Vooral damesklompen, de zogenoemde leertjesklompen, die waren lichter dan klompen van populierenhout. Ook al een product dat bijna verdwenen is. Nog wel belangrijk als souvenir.

Een belangrijk voordeel van wilgenhout is dat wanneer het eenmaal droog is het geen vocht meer opneemt. Daarom legden de boeren vroeger wilgenhout onder stroen hooimijten om optrekken van vocht te voorkomen. De bast van de wilg bevat salicylzuur. Salicylzuur is een antioxidant die

in planten en vruchten waarschijnlijk een functie vervult als conserveermiddel. Het werd gebruikt als koortsremmer, maar het bleek ook te werken als pijnstillers. Salicylzuur in hoge concentraties (tot 50%) wordt gebruikt bij de behandeling van wratten, het verweekt namelijk de hoornlaag. Salicylzuur wordt ook veel toegevoegd aan huidcrèmes. Vóór onze jaartelling werd de schors al gebruikt door oude volkeren om een koortswerend middel te maken en tevens middelen tegen gewrichtspijn en buikloop.

Van de twijgen maakte men allerlei soorten manden voor dagelijks gebruik. De twijgen werden ook gevlochten en ge-

bruikt voor oeverbescherming van waterlopen. Grotere twijgen of takken gebruikte men voor bonenstokken voor de teelt van stok snijbonen en sperziebonen (slabonen). Van deze staken maakten ze bezemstelen, erf- afscheiding en hekwerk. De dikkere staken werden gebruikt voor ruiters omdat ze mooi recht waren. Ruiters werden gebruikt om het hooi op te tasten als grote hooioppers. Dan lag het te drogen gras niet op de grond bij minder mooi weer. Dikke staken werden gebruikt als palen langs het weiland om de draden voor de afrastering aan vast te maken. Rietdekkers gebruikten de twijgen om het riet vast te binden. Zo hadden alle delen

van de wilg een functie. En had het geen functie meer, dan was het altijd nog geschikt als brandhout.

De knotwilg is een tehuis voor veel insecten, planten, mossen, vogels en viervoeters. Men vindt er veel soorten bijen en hommels, maar o.a. ook het wilgenhaantje, boktor, elzenhaantje, snuitkever, weekschildkever of soldaatje, te veel om hier op te noemen. Ook onder de schors leven veel insecten zoals pissebedden, duizendpoten en verschillende soorten kevers. Al deze insecten trekken vogels aan zoals mezen, de gekraagde roodstaart en de vliegenvanger, om er maar een paar

te noemen. Niet verwonderlijk dat ze ook in de wilg gaan nestelen. Behalve insecteneters nestelen veel andere vogels in wilgen zoals de wilde eend, holenduif, grote bonte specht, ringmus en wilde eend. Niet alleen vogels, maar ook de vleermuis, hermelijn, bunzing, steenmarter en wezel maken gebruik van de wilg als slaap- en schuilplaats.

Naast al het genoemde komt men ook mossoorten tegen op de knotwilg en niet te vergeten varens. De belangrijkste is wel de altijd groenblijvende eikvaren. Een groot aantal planten komt men ook tegen in de wilg. Hoofdzakelijk planten die door vogels in de boom worden gebracht via hun uitwerpselen, waardoor de zaden wortel schieten in de boom. Net zoals de pluisjes van onder meer de paardenbloem. Planten of struiken die men in de wilg aantreft zijn bijvoorbeeld lijsterbes, vlier, braam, bitterzoet, fluitenkruid en kruisbes.

Het is onvoorstelbaar wat de wilg ons biedt. In het voorjaar kun je er fluitjes van maken om de boze heksen te verjagen. De pijl en boog werd van de takken gemaakt. Tot slot hangen we de lier aan de wilgen: we houden ermee op.